

SZEMLE

„A valóságban a szellemi és fizikai munka közti ellentét kiküszöbölését csakis azon az alapon lehet elérni, hogy a munkásosztály kulturális és technikai színvonalát a mérnökök és technikusok színvonalára emeljük.“

Sztálin.

AZ ÚJ MAGYAR PEDAGÓGIA ÚTJÁN

Gyakran halljuk azt a megállapítást, hogy pedagógiai irodalmunk messze elmaradt azok mögött a hatalmas és döntőfontosságú eredmények mögött, amelyek a szocializmus útján haladó népi demokráciánk gyökeresen átalakított művelődéspolitikáját, de különösképen annak közoktatásügyét jellemzik. Értendő, hogy így van, ha arra gondolunk, hogy a pedagógiai elméletnek, amely szükségképpen világnézeti kérdések tisztázására épül fel, marxista-leninista szellemben való átalakítása csak fokozatosan követheti az iskolaügynek azt a forradalmi megújulását, amelyet társadalmunknak az osztályharc eredményeként létrejött gazdasági és politikai átrendeződése egyértelműen meghatározott. Az elmélet itt is másodlagos és tapogatózó, amikor az osztályharc történelmi szükségszerűségével elért foka már ellenállhatatlanul diktál.

Annál alaposabban kell foglalkoznunk pedagógiai irodalmunknak minden olyan termékével, amelyet ideológiai tartalmánál fogva alkalmasnak tarthatunk arra, hogy utat mutasson, amely közelebb visz ahhoz, amire most ezen a téren a legnagyobb szükség van: a marxista pedagógia általános körvonalainak határozott megvonásához és legalább a főkérdésekben egységes, következetes és valóban marxista gondolkodásmód szerinti állásfoglaláshoz. Ilyen kezdeményezést látunk abban a négy brosurában, amely Szávai Nándornak, Bóka Lászlónak, Mérei Ferencnek és Faragó Lászlónak a Magyar Dolgozók Pártja Kulturális Akadémiáján ez év első felében tartott Köznevelési Előadásait tartalmazza. A következőkben arra törekszünk, hogy a négy füzet anyagát ismeretve, kiértékeljük a bennük foglalt irányelveket abból a szempontból, hogy mennyiben nyújtanak kiindulást a marxista-leninista elvekre felépülő új magyar szocialista pedagógia ideológiai megalapozásához. Erre a célkitűzésünkre való tekintettel térünk most itt el az előadások időbeli sorrendjétől és követjük e helyett inkább a problémák belső összefüggése által meghatározott sorrendet.

Mérei Ferenc: Utópia és valóság a magyar nevelésben c. előadásában bonckés alá veszi mindazokat a pedagógiai irányokat, amelyek felszabadulásunk óta a magyar nevelésügyben jelentkeztek, megvizsgálja őket ideológiai tartalmukban, felveti a kérdést, hogy milyen eszmerendszert tartalmaznak, hogy mennyiben felelnek meg annak a fejlődési foknak, amelyre politikai fejlődésünk során 1949 tavaszára már kétségtelenül eljutottunk. Nem azt vizsgálja, hogy mit vallanak tudatosan és leplezetlenül ezek az irányok, hanem azt, hogy tetteikben milyen feltevésekre támaszkodnak, hogy milyen ideológia hámozható ki nevelői gyakorlatukból. Ezt vizsgálva, Mérei a nevelői gyakorlatnak nem egy bizonyos szektorát vagy kérdéskörét tartja szem előtt, hanem a nevelői

gyakorlatot a maga teljességében, problémafelvetése tehát a pedagógia leg-
 átfogóbb, legáltalánosabb kérdéseire vonatkozik. Elemzéseiből kiderül, hogy az
 a három irányzat, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt és rész-
 ben még azután is az orosz pedagógiában uralkodott, a felszabadulás után
 nálunk Magyarországon is megtalálható. Az első a klerikális-konzervatív irány,
 amely annyiban klerikális, amennyiben „a vallási tételeknek a hit körén túl-
 menő általános világnézeti jelentőséget tulajdonít”, és konzervatív, mert „sok
 szempontból — főként az iskola légkörének és a nevelés módszerének szem-
 pontjából — elbukott társadalmi rend túlhaladott neveléstechnikájánál rögz-
 ződött”. A második az ezzel szemben ellenzéki jelleggel fellépő avangardista
 pedagógiai irány, amelyet a polgári liberalizmus, főként a nyugati nagypolgár-
 ság életformája alakított ki. Végül harmadszor megtaláljuk nálunk is a forra-
 dalmi pedagógiát azokban a törekvésekben, amelyek Nagy László, Kemény
 Gábor, de főként a munkásmozgalom pedagógusa, Földes Ferenc nevéhez
 fűződnek.

Az első irányt elemezve, Mérei megmutatja, hogy a klérus pedagógiai
 felfogásának egyik premisszája az erendő bűnben fogant gyermek elképze-
 lése, vagyis az a meggyőződés, amely a gyermeket általában gonosz, romboló
 erővel felruházottnak tekinti, a nevelés célját ennek megfelelően a gyermeki
 akarat megtörésében, megalázásában keresi és az erre legalkalmasabb eszközt
 a megszégyenítő büntetésben találja meg. Egy másik jellegzetessége ennek az
 iránynak, hogy a tanítás anyagában természettudományos világkép helyett
 biblikus világképet közvetít, amennyiben a gyermek kérdéseire, lélektani
 szempontból is indokolatlanul, mesészerű válaszokat ad. Tudjuk jól, arról van
 itt szó, hogy a klérus a természettudományos világképben a tömegek felvilá-
 gosodásának és öntudatra ébredésének eszközét látja, a maga hatalmát ezáltal
 veszélyeztetve érzi és ezért a tömegeknek tudatlanságban tartására törekszik.
 Ez a misztikus, irracionális, természettudományellenes gondolkodás, amelyre
 ebben az összefüggésben Mérei főként az alsófokú oktatással kapcsolatban
 mutat rá, amint tudjuk, tovább folytatja a maga tudásromboló hatását az
 oktatásnak azon a fokán is, ahol már a tanító a tudományosság igényévé¹ fel-
 lépő magyarázatokra törekszik. Arra a fajta természetrajztanításra gondolunk,
 amelyik az oksági törvényt célszerűségi törvénnyel helyettesíti, a jelenségeket
 tehát nem annyira okaikból magyarázza, mint inkább „céljaik felől” értelmezi
 és az életjelenségben valami végső, felbonthatatlan, minden másra visszavezet-
 hetetlen titokzatos életerő megnyilvánulását látja. Ez a fajta természet szemlélet
 az, amely szinte napjainkig uralkodott az iskolában és amely ellen új tan-
 könyveinken keresztül most már sikerrel kecsgetető harcot indítottunk.

A klerikális-konzervatív iránynak egy további jellegzetességét látja Mérei
 „a becsületlen munka nem szegény” elvén alapuló ideológiában, amely a munka
 öröme helyett annak keserves, kényszerű voltát hirdeti, az édenkertből kiűzött
 ember büntetését látja benne, továbbá az apolitikus nevelésben, a közélettől
 való elszigetelődésben, illetőleg a közéletnek abban az alszant kétféle értéke-
 sében, amely abban egyrészt „úri” dolgot lát, másrészt lefelé a közélet profán
 voltát prédikálja. Ugyancsak jellemző erre a pedagógiára az álhazafiság, a
 sovinizmus, a kardsörtetű irredenta demagógia, amely a hazaszeretetet a
 nemzetköziséggel összeegyeztethetetlennek tartja és a szomszéd népek gyűlö-
 letére nevel. A tanító és tanítvány viszonyát tekintve, ez az irány autokratikus,
 didaktikájában mereven formalisztikus, valóságidegen, a gyakorlati szakismer-
 reti tárgyakat az irodalmi ismeretekkel szemben lebecsüli.

A polgári liberalizmus irányát Mérei különösen éles kritikával jellemzi,
 rámutatva arra, hogy olyan iránnyal van dolgunk, amely minden ízében a fel-
 bomló polgári tőkés társadalom gazdasági válságának és szellemi kapituláció-
 jának terméke. Jellemző rá a pszichológisztikus, gyermekközpontú pedagógiai
 felfogás, amely a nevelés legfőbb célját a gyermeki spontaneitás akadálytalan

kibontakoztatásában látja, ezzel szemben objektív-társadalmi céloknak csak másodrendű fontosságot tulajdonít, a nevelőnek ebből kifolyólag szükség-szerűen inkább passzív-negatív, semmint aktív-pozitív szerepet szánva. Egyik legfőbb gyöngéjét ennek az iránynak Mérei abban a pszichoanalitikus felfogás-ban látja, amelyet Molnár Erik infantil-fataлизмusként nevez és amely a jellem kialakulását körülbelül már a hetedik életévben lezártnak tartja, és azt valja, hogy későbbi környezeti társadalmi behatások döntően már nem alakíthatják át. Individualisztikus befelefordulásra, önszemlődésre nevelő pedagógia ez, amely szerint a legfőbb nevelési cél az egyéni boldogság, a belső harmónia. A cél tehát nem objektív társadalmi, rajtunk kívülálló, hanem minden gyermek a maga egyéniségében hordja nevelésének célját. Módszerében a klerikális konzervatív irány formalizmusával és verbalizmusával szemben a közvetlen tapasztalás, az egyéni élmény és cselekvés elsődleges jelentőségét hangsúlyozza, sőt túlhangsúlyozza. Öncélú funkciógyakorlással, a pozitív tudás már nem érdekli, csak a kísérletezés. Felfogása utopisztikus, mert a társadal-milag adott reális helyzetre nincs tekintettel, lényegében irreális, üvegázi szemléletre nevel, „amelyben izolálták a természetet a társadalomtól és a munka eredményét az azt létrehozó munkafolyamattól“. Bár Mérei hangsúlyozza, hogy ez az irány nálunk természeténél fogva nem lehetett jelentékeny hatású, mégis kíméletlen harcot hirdet ellene, mint olyan irány ellen, amely, minthogy haladónak tünteti fel magát, a klerikális konzervatív pedagógiától elforduló és az új utakat kereső nevelőket könnyen megtevesztheti és ezáltal veszélyessé válhat.

Hol kell tehát keresnünk a haladás igazi erőit? Nevelésügyünk ha-adó hagyományokat őrző vonalán, feleli Mérei, abban a pedagógiai áramlatban, amelyet pedagógiai realizmusnak nevezünk, mert társadalmunk reális helyzetével számot vetve, a népnevelés felé fordul és a nevelés kérdéseiben mindenekfelett a köznevelés nagy kérdéseit látja. Ez az a pedagógiai irány, amely felszabadulásunk után a kezdeményezés szerepét vállalva, kijelölte népi demokráciánk kultúrpolitikájának legelső és legfőbb feladatát: az uralkodóosztályok műveltségi monopóliumának megszüntetését, az egyenlő esélyek elvének maradéktalan megvalósítását. Az új szocialista pedagógiát határozott objektív társadalmi jellegű nevelői célkitűzés jellemzi, olyan célkitűzés, amelyet a társadalmi, gazdasági és politikai életben megvalósult forradalmi változások határoznak meg: az új szocialista embertípus kialakítása. Az új magyar szocialista pedagógia azt az embertípust akarja kialakítani, amelyik a közösségben, a közösségért él, alapos szaktudásra támaszkodó szervezett magas termelékenységű építőmunkát végez, és ezt nem kényszernek, hanem becsületbeli ügynek tekint. A szocialista ember közösséghez és munkához való helyes viszonyának alapvető feltétele azonban a fegyelem, a közösségben dolgozó ember elengedhetetlen tulajdonsága. A szocialista pedagógiának ehhez a sarkkövéhez érve, Mérei részben Makarenskóra támaszkodva elemzi a szocialista fegyelem fogalmát, megkülönböztetve azt az avantgardista pedagógiának a spontaneitás, elvére felépített önfegyelem fogalmától. Ezt azért tartjuk fontosnak megemlíteni, mert az önfegyelem és a külsőleg kikényszerített fegyelem megkülönböztetése mellett, illetőleg azon túl a fegyelem e két fajtájáról alig esik szó. Mérei helyesen látja, hogy míg az avantgardista pedagógusok önfegyelem-fogalmában a hangsúly a spontán belátáson, tehát a szubjektív funkcionális oldalon van, addig a szocialista fegyelem fogalmában a hangsúly inkább az objektív oldalra esik: ez „nem belső erők terméke, hanem az ember értelmes alkalmazkodása, közösségi alkalmazkodás adott keretekhez, adott szabályokhoz, bizonyos célok megvalósításáért. Önfegyelem csak ott alakulhat ki, ahol stabil keret és jól kialakult célszerű, értelmes szabályrendszer van“.

A szocialista pedagógia a tulajdonképeni tárgya Szávai Nándor: *Rend és szabadság az iskolában* c. előadásának. Szávai a szocialista neve-

Iés egyik döntő fontosságú kérdését, az erkölcsi nevelést választja témájául. Elemzéseit azt mutatják, hogy a fegyelem kérdésében is megtaláljuk azt a háromféle irányt, amely az előbbiekből leírt három pedagógiai áramlatot jellemzi. A régi felfogás, amely összetéveszti a fegyelmet a fegyelmezéssel, a porosz káplári fegyelem, sőt a középkori fegyelem nevelői eszményének egyenes leszármazottja és ennek megfelelően a testi fenytüket, mint a legcélravezetőbb eljárást megmondolás nélkül alkalmazza. Ezzel szemben áll a liberális polgári felfogás, amely gyermekközpontú individualista jellegű: fogva fegyelem helyett szabadságot hirdet, a fegyelmet feleslegesnek, sőt károsnak tartja és lehetőleg kiküszöböli mindazzal együtt, ami a gyermeki spontancitás zavartalan kibontakozásának akadálya lehet. Láttuk, hogy ez a szabad nevelés beszél ugyan önfegyelemről, de ezt is gyermekközpontúan értelmezi, mert nem a társadalmilag adott objektív rendhez való értelmes alkalmazkodást, hanem a tudat spontán termékét látja benne. A fegyelem legigazabb, legmélyebben élikus felfogását a szocialista pedagógusok teremtik meg. Így Makarenko, aki — amint tudjuk — éles különbséget tesz a vak engedelmességen alapuló, külsőleg kikényszerített fegyelem és az önként vállalt, tudatos belátáson alapuló fegyelem között. Csak ez utóbbinak tulajdonít olyan erkölcsi tartalmat, amely azt a szocialis nevelés eszményévé avathatja. Ebből természetesen következik a testi fenyték alkalmazásának teljes elvetése, aminek nem mond ellent az *Uj ember kovácsának* sokat vitatott első je'ene sem. Az önfegyelem szocialista felfogása a nevelésnek nem pusztá eszköze, hanem annak végső eredménye, társadalmilag meghatározott erkölcsi és politikai jelenség. Miben áll a fegyelem szocialista útja, hogyan jutunk el az így felfogott fegyelem megvalósításához? — kérdi Szávai: Fejtegetéseiben Makarenkóra támaszkodva azt feleli, hogy a szocialista értelemben felfogott munka az, ami a fegyelem erkölcsi és politikai magasságához elvezet, majd megkérdi azoktól, akik a kommunista világnézettel kapcsolatban erkölcsatlenségről szeretnek beszélni, hogy „tudnak-e magasabb, nemesebb, erkölcsösebb eszményt mutatni, nemcsak a felnött embernek, hanem már az iskolás gyermeknek is, mint az ilymódon értelmezett munkának az eszményét?” A szocialista fegyelem és a munka erkölcsi és pedagógiai tartalmának elemzése után Szávai a fegyelmezés „aprómunkájáról” szól, irányelveket adva arról, hogy az iskolai munka konkrét helyzeteiben hogyan, milyen eszközökkel törekedjék a tanító a szocialista fegyelem megvalósítására. Majd a nevelői tekintély jelentőségét méltatva, elveti azt a hazug álhumanista tekintélyideált, amely a mindent megértő és mindent megbocsátó érzelmességben látja a legfőbb nevelői erényt. Ugyanígy elveti a klerikális pedagógia fegyelmező eljárását is, amely a pedagógus tekintélyét nem annak egyéniségéből, hanem valamely nevelői munkától független, rajta kívül álló, titokzatos hatalomtól származtatja. A jó nevelőt növedékei azért becsülik, „mert tanulhatnak tőle, mert rábízhatják magukat, mert elsajátíthatják tőle a függés, az alárendeltség, a tekintély, a parancsolatadás dialektikus módszerét”. A szocialista pedagógiai tekintélyelv taglalása után Szávai felveti a büntetés kérdését, és a testi fenytés alkalmazását, mint a szocialista humanizmussal minden formájában összeegyeztethetetlen, megalázó módszert, feltétlenül elveti. Rámutat azonban arra, hogy maga a büntetés általában nem küszöbölhető ki teljesen. Bizonyos esetekben mind az egyén, mind pedig a közösség szempontjából feltétlenül szükséges. Legfontosabb, hogy a büntetésben a tanuló ne holmi egyéni szeszély hatalmi megnyilvánulását, hanem a közösség természetes reakcióját lássa, és a kiközösítettséget valóban átélje. Leghelyesebb, ha a büntetés a diákok önkormányzatából indul ki, amelynek legfőbb feladata éppen az, hogy a közösséggel szemben való felelősség tudatát kitermelje, és elősegítse a külső fegyelemnek tudatos fegyelemmé való átalakulását.

Az iskolai önkormányzat szerepével kapcsolatban Szávai felhívja a figyelmet azokra a hibákra, amelyek ezen a téren a felszabadulás után részben a diákságnak a hirtelen szabadságtól való megmámorosodása, részben pedig az akkor még valamennyire divatos szabad nevelés hatása következtében előálltak, és a diákságnál bizonyos szabadossághoz vezettek. A diáksággal meg kell értetni, hogy „a szabadság nem jelenti az egyéni személyek kielégítését, az egyéni temperamentum kielését, nem jelenti a bármi áron, bármi téren való önkényességet, hanem igenis jelenti a jóra való szabadságot, a közjóra irányuló, a közjót elősegítő szabadságot.“ Ehhez szükség van a tanár helyesen értelmezett tekintélyére, amelynek feladata, hogy a diákságot a szabadság szocialista fogalmán alapuló önkormányzatra szoktassa. A szabadságnak ez a szocialista fogalma voltaképpen nem más, mint a fegyelem függvénye, annak másik arca. Szabadság és fegyelem együtt nevelik az embert arra a szervezett alkotómunkára, amelyben a szocialista erkölcsi nevelés legfőbb célját látjuk.

Bóka László: „Népiesség“ és népnevelés c. előadásában azt a kérdést vizsgálja, hogy van-e népies irodalmunknak valami olyan világnézeti magva, amely népi demokráciánk pedagógiai alapvetésébe beilleszthető. Egyáltalán, hogyan viszonylunk mi pedagógusok népies irodalmunkhoz, hogyan viszonylanak egymáshoz a népiesség és a népnevelés céljai? A kérdést különösen aktuálissá teszi az a körülmény, hogy népi kollégiumaink légköre a közelmúltban úmszólóván még teljesen át volt itatva narodnyik eszméktől, a paraszt-mitosz romantikájának varázsától. Mi a helyes álláspont ebben a kérdésben a szocialista pedagógia célkitűzéseinek szempontjából? Mennyiben alkalmas a népiesség arra, hogy ifjúságunkat az osztályharc mai állása által megszabott úton a szocializmus felé vigye előre? Világos, hogy ma, amikor a falu és város viszonya gyökeres átalakuláson megy keresztül, amikor a fejlődés arra visz bennünket, hogy az a hatalmas szakadék, amely a városi-proletár és a falusi paraszt életét egymástól elválasztotta, mindjobban megszűnjék, akkor a népiesség tartalmának és jelentőségének gyökeresen meg kell változnia. Ez az átalakulás magyarázza azt is, hogy a népiesség fogalmának tartalma már távolról sem egységes, és egyben indokolja Bókának azt a megállapítását, hogy „az a népiesség, amely ezt a forradalmi átalakulást szolgálja, bele kell, hogy tartozzék a népi demokrácia pedagógiai alapvetésébe, amely népiesség ennek ellentmond, annak el kell tűnnie a magyar közgondolkozásból, el kell tűnnie iskoláinkból. Éles gúnyfál leplezi le Bóka a paraszti életformát örök életformának tartó Illyés Gyulát, a Kert-Magyarországról ábrándozó, tipikusan narodnyik szemléletű, harmadikutas Németh Lászlót, aki filozófiai nézeteit alighanem Machtól és Avenariustól kölcsönözte, mert az idealizmus-realizmus ellentétét azzal intézi el, hogy a vita felesleges, mert anyag és szellem ugyanazon valóságnak két különböző aspektusa. Ugyanez a Németh László a tehetségesek iskolájáról ábrándozik, tehát az individualista nevelés szószólója. Lelepleződik előttünk a népi demokráciával szemben barátságos, a szocializmus terminológiáját alkalmazó, de valójában narodnyik szemléletű, idealista gondolkodású Karácsony Sándor pedagógiaja, aki a paraszti életformát ugyancsak változhatatlan adottságnak tartja és folklorisztikus kultúrpolitikát követel.

Milyen feladatok állanak előttünk ezen a téren? Szakítanunk kell a romantikus parasztszemlélettel, tudatosítanunk kell azt, hogy a város és a falu, a munkás és a paraszt szövetsége, amely a megváltozott termelési viszonyokból szükségszerűen következik, haladásunknak elengedhetetlen feltétele. Azt is tudatosítanunk kell tennünk, hogy a szocializmus megvalósítása nemcsak a munkás-ságnak, hanem a parasztságnak is létérdeke, és történelmünkben és irodalmunkból vett konkrét példákkal kell rámutatnunk a dolgozók egymásrautaltságára. Az ezeket az elveket tudatosító népnevelő munkából a pedagógusok mellett az írónak is ki kell venniük részüket. Ezt természetesen csak újfajta népiességet hirdető írótól várhatjuk, azoktól, akik majd „a hazug álom papjaitól“ elfordulva Petőfi, Ady és József Attila hagyományait követik.

A fenti három füzet anyagában rejlő kezdeményezéseket kiegészíti *Faragó László: A szovjetunió nevelési rendszere* című igen alapos tudással megírt tanulmánya, amelynek az a körülmény ad különös jelentőséget, hogy kísérletet tesz a jelenkori pedagógia egy fejezetének marxista-leninista szempontú megírására. Jelentőségét növeli az, hogy midőn a pedagógiai elmélet terén úgyszólván mindent előlről kell kezdenünk, különösen sok ösztönzést és tapasztalatot meríthetünk a Szovjetunió példájából. A marxista-leninista pedagógia néhány alapvető vonásának említése után Faragó azt a küzdelmet vizsgálja, amelyet a szovjet pedagógusoknak kezdetben a magát apóitikusnak feltüntető, de valójában az osztályellenséget a pedagógiába becsempésző polgári nevelés ellen, a proletárdiktatúra céljainak megfelelő iskolarendszerért, majd a munka termelékenységének fokozását biztosító újfajta embertípusnak kialakításáért kellett vívniok. A szovjet pedagógusoknak a nyugati polgári liberális pedagógiai áramlatok ellen vívott küzdelmére vonatkozó fejtegetések különösen tanulságosak. Megismerkedünk a polgári pedagógia különféle megjelenési formáival, „az iskola elhalásának” tézisével, amely a hagyományos iskolai kereteket szétbomlasztja, mert az „élet iskoláját” akarja megvalósítani, továbbá Blonszkij hamis poitotechnikai nevelésével, amely a munkaiskola polgári ideálját tükrözi és a nevelést magával a termeléssel azonosítja, az amerikai projektek, az érdeklődésközpontok és komplexek rendszerével, amelyekre valamennyiükre jellemző, hogy a rendszeres iskolai tanulást a konkrét élethelyzetekben kialakított egyéni élménnyel akarják helyettesíteni. Végül megismerkedünk a Pártnak a polgári ideológiákkal szemben való állásfoglalásával, ill. az erre vonatkozó különféle párthatározatokkal. A szovjet pedagógia küzdelmét vizsgáló negatív kritikai rész után pozitív rész következik, amelyben Faragó a szovjet iskolapolitika és a proletárdiktatúra iskolarendszerének alapelveit ismerteti. Végezetül Faragó a kommunista ember nevelésének céljait és módszereit elemzi, aláhúzva azokat a szempontokat, amelyeket nálunk aktuálisan különösképen megszívlelendőnek tart.

* * *

Beszámolóink után most próbáljuk meg az ismertetett tanulmányok anyagából kihámozni azokat az ideológiai irányelveket, amelyek az új magyar szocialista pedagógiai elmélet elvi megalapozásául szolgálhatnak, ill. megjelölni azokat a legfőbb vonásokat, amelyek a fent tárgyalt munkákból kibontakozó nevelésméleti alapvetést jellemzik.

A marxista-leninista elvekre felépülő új magyar szocialista nevelésméletet mindenekelőtt az a vonás fogja jellemezni, amit a pedagógiában a b j e k t í v r e a l i z m u s n a k nevezhetnénk. Objektív ez a nevelésmélet, mert szemben a gyermekközpontú, azaz voltaképpen tudatközpontú nevelői felfogásokkal, a szocialista pedagógia a gyermek egyéniségén kívül álló, objektív célt tűz a nevelés elé és a gyermeknek e kitűzött objektív cél irányában való formálására, alakítására törekszik. A szocialista nevelői gyakorlatban tehát a gyermek igazodik a célhoz, nem pedig a célok megállapítása a gyermekhez. Másrészt realizmus jellemzi a szocialista pedagógiát, mert ellentétben az olyan idealista pedagógiai irányokkal, amelyek ugyancsak objektív célokat tűznek ugyan a nevelés elé, de ezeket a célokat — mint pl. a Herbart- vagy Natorp-féle pedagógia — nem a valóságból, hanem az ú. n. „ideális értékek” világából merítik, a szocialista pedagógia a nevelés objektív célját a konkrét társadalmi valóságban találja meg.

A szocialista nevelésméletnek — realizmusából és társadalomszempon-túságából következőleg — elsősorban a köznevelés problémáinak megoldására kell irányt vennie. *A szocialista pedagógia tehát mindenekelőtt a köznevelés szocialista elmélete lesz.*

Társadalmunk gyökeres szerkezeti átalakulásának és a szocialista építés feladatának megfelelően marxista-leninista irányú nevelésméletünk a szocialista

ember kialakításában ismeri fel a nevelés célját. Annak az embertípusnak kifermálására törekszik, amelyik természettudományos világszemléletre felépülő, alapos szaktudásra támaszkodva tudatos fegyvellemmel végzett magas termelékenységű szervezett munkával járul hozzá a szocialista társadalom felépítéséhez. A szocialista pedagógia ennek megfelelően nem öncélú funkciógyakorlásra, hanem pozitív tudásra törekszik, szigorúan természettudományos világszemléletet közvetít, nem befeléfordulásra, hanem alkotó, közösségi munkára, közéletre nevel. Az eredményes alkotó munka legfontosabb feltételét a tudatos fegyvelemben látja, amely azonban nem azonos a kanti etikának vagy a herbarti pedagógiának az erkölcsi autonómia és heteronómia megkülönböztetésén alapuló, tartalmilag alig meghatározott, nagyon is formalisztikus önfejelem-fogalmával, hanem társadalmilag determinált objektív követelményekhez való értelmes alkalmazkodást jelent. A szocialista nevelés tudatos fegyvelme és szervezett közösségi alkotó munkára épülő célkitűzésénél fogva hangsúlyozottan és mélyen erkölcsi tartalmú nevelést jelent, amelyben azonban az erkölcs nem az idealista filozófiák értékelméleteiben gyökerező erkölccsel azonos, hanem társadalmi és politikai jelenség, a közügyek felé forduló, a közérdekkel magát azonosító állampolgár tulajdonsága.

Didaktikájában az új nevelésemélet szakítani fog a klerikális konzervatív pedagógia tartalmatlan formalizmusával, valamint a „modern” polgári pedagógia öncélú funkciógyakorlásával. E helyett pozitív és rendszeres tárgyi tudást nyújt, elmélet és gyakorlat, általános műveltség és szakismeret helyesen felismert viszonyára épül fel.

Szocialista pedagógiánkban a művészeti és irodalmi nevelésnek is a szerkezeti átalakított új társadalmunk igényeihez, az osztályharc által meghatározott követelményekhez kell alkalmazkodnia. A letűnt korszak eszményeit és életformáját hirdető irányok helyett azokra az áramlatokra támaszkodjék, amelyek dolgozó népünk, a dolgozó osztályok és rétegek közös küzdelmeit ábrázolják és a szocialista gondolat igazságát hirdetik.

Szocialista pedagógiánkból el kell tűnnie a régi rendszer romboló sovizmusának, de a kozmopolitizmus minden megnyilvánulásának is. E helyett az új pedagógia szocialista hazafiságra és internacionalizmusra neveljen.

Szemben a bűnbeesés elvére alapított középkori nevelés pesszimizmusával, de a pszichológisztikusan orientált polgári pedagógiák pesszimizmusával is szöges ellentétben, a szocialista pedagógia határozottan optimista jellegű, mert hisz az embernek társadalmi erők által való alakíthatóságában és nevelhetőségében. Optimizmusa az ember és a környezet helyes értékelésén és a kettő viszonyának objektív természettudományos szemléletén alapszik. Nem vallja, amit Rousseau vallott, hogy minden jó, amit magunkkal hozunk és „minden megromlik az emberek kezei között”, de józan optimizmussal hiszi és vallja, hogy a hibák és negatív erők mellett minden emberben vannak értékes pozitív erők is, amelyek a társadalmi környezet formáló ereje eredményesen tud befolyásolni, alakítani.

Az új magyar szocialista pedagógiának a nevelési elmélet és gyakorlat kialakításában egyaránt a Szovjetunió tapasztalataira kell támaszkodnia, felhasználva mindazokat a tulajdonságokat, amelyek a szovjet pedagógusoknak a cári Oroszország pedagógiájával, majd a későbbi polgári liberális pedagógiával szemben folytatott küzdelmeiből számunkra levonhatók. A pedagógia történeti tárgyalásában a történelmi materializmus marxista-leninista módszerére és kritikai szempontjaira kell felépülnie.

Ezek nagyjából azok a vonások, amelyek az ismertett munkákból kihámozható pedagógiai elméleti alapvetést jellemzik. Mind a négy munka egy-egy fontos lépés azon az úton, amelyen az új magyar szocialista nevelésemélet kialakulása felé haladunk.

Dénes Magda